

Sonczyk, Wiesław

"Polskie media u progu XXI wieku :
bilans otwarcia" : konferencja naukowa
Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu
Warszawskiego, Warszawa 7-8 VI 2001

Rocznik Historii Prasy Polskiej 4/2(8), 379-384

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wiesław
SONCZYK

**Polskie media u progu XXI wieku
— bilans otwarcia**
Konferencja naukowa Instytutu
Dziennikarstwa Uniwersytetu War-
szawskiego, Warszawa 7–8 VI 2001

Polish Media at the Start of the 21st Century

— Present Situation

Scientific Conference, Institute of Journalism, Warsaw
University, Warsaw June 7–8, 2001

W dniach 7–8 czerwca 2001 roku na Uniwersytecie Warszawskim odbyła się konferencja naukowa nt. „Polskie media u progu XXI wieku — bilans otwarcia”, zorganizowana przez Instytut Dziennikarstwa Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych. Obrady otworzył i zaproszonych gości powitał dyrektor Instytutu Dziennikarstwa — dr hab. Janusz Adamowski, który przypomniał na wstępie, że jest to kontynuacja cyklu podobnych konferencji organizowanych wcześniej przez prof. dr hab. Alinę Słomkowską (zm. w 1995). Poprzednia konferencja odbyła się w czerwcu 2000 roku, a jej rezultatem stała się książka pt. „Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury (1990–2000)”, zawierająca blisko 30 referatów (kilka innych, prezentowanych wtedy tekstów opublikowano na łamach kwartalnika „Studia Medioznawcze”, wydawanego przez Instytut Dziennikarstwa). Minutą ciszy zebrani uczcili pamięć zmarłego 10 kwietnia 2001 roku prof. dra hab. Andrzeja Ślisza — wybitnego historyka prasy, wielce zasłużonego dla dydaktyki dziennikarstwa i rozwoju szkolnictwa dziennikarskiego w naszym kraju, byłego wicedyrektora Instytutu Dziennikarstwa, prodziekana Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, a od roku 1972 kierownika Zakładu Historii Prasy i Dziennikarstwa ID.

W pierwszym dniu konferencji, w trakcie przedpołudniowej sesji plenarnej (której przewodniczył prof. dr hab. Jerzy Bralczyk) zostały wygłoszone trzy referaty. Autorzy dwóch z nich, odwołując się do polskich realiów społeczno-politycznych w latach dziewięćdziesiątych, scharakteryzowali i ocenili udział mediów w procesie transformacji: ks. prof. dr hab. Leon Dyczewski OFMConv. (KUL) przedstawił referat pt. „Rola mediów w kształtowaniu polskiej demokra-

cji”, zaś prof. dr hab. Jacek Sobczak (Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM) omówił „Dziennikarskie prawa i obowiązki wobec wyzwań XXI wieku”. Natomiast prof. dr hab. Tomasz Goban-Klas (Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UJ) w referacie pt. „Panta rhei, czyli teorie mediów i komunikowania wobec wyzwań nowych mediów” podjął kwestię konieczności uwzględniania nowych technologii i mediów we współczesnych teoriach komunikowania masowego, zwłaszcza że dotychczasowe przestają być funkcjonalne.

Na kanwie wygłoszonych referatów wywiązała się ożywiona dyskusja, w której uwidocznili się kilka ważnych zagadnień: a) rola i zakres udziału polskich mediów w procesie transformacji ustrojowo-politycznej i społecznej — wzbudzające ogromne spory, b) przemiany i procesy nie zawsze pozytywne — dokonujące się wewnątrz systemu medialnego (m.in. zdecydowana dominacja telewizji), c) postępująca w zatrważającym tempie komercjalizacja i upolitycznienie treści medialnych, widoczne również w mediach publicznych, d) swoisty „imperializm” ekonomiczny i kulturowy ze strony zagranicznych wydawców i nadawców, e) rozprężenie etyczne i upadek prestiżu zawodu dziennikarskiego.

Uczestnicy dyskusji stwierdzili zgodnie, że instytucje składowe systemu medialnego (redakcje, wydawnictwa, stacje radiowe i telewizyjne itd.) stały się bardziej przedsiębiorstwami, często ponadnarodowymi korporacjami, nastawionymi przede wszystkim na zysk, a nie na realizację funkcji społecznych. Również dziennikarze — niepewni swoich miejsc pracy i zdani na kaprysy pracodawców — często zapominają o obowiązkach wobec społeczeństwa. Podkreślono również, że realne staje się niebezpieczeństwo zawłaszczenia całego komunikowania społecznego przez różne formy komunikowania medialnego. Niestety — to także wniosek z tej części dyskusji — obywatele jako konsumenci mediów są wobec tych niebezpiecznych procesów właściwie bezradni.

Obrady popołudniowe toczyły się w czterech sekcjach. W ramach sekcji I („Lokalne i regionalne środki przekazu”), której przewodniczył prodziekan WDiNP dr hab. Maciej Mrozowski, przedstawiono 10 referatów, ukazujących rozmaite kwestie teoretyczne i praktyczne, związane z funkcjonowaniem współczesnych mediów lokalnych i regionalnych, głównie prasy. Prof. dr hab. Ignacy S. Fiut (INS AGH) omówił „Przyszłość prasy bezpłatnej w Polsce na przykładzie Małopolski”, wykraczając zresztą poza polskie realia i odwołując się do przykładów tego typu pism z innych krajów i regionów świata; dr Marian Gierula (UŚ) przedstawił referat pt. „Media lokalne i regionalne: wzajemne zależności”, a dr Marek Jachimowski (UŚ) ocenił proces dostosowywania zasięgu współczesnych mediów do aktualnej struktury administracyjnej kraju („Regiony medialne w Polsce a nowy podział administracyjny kraju”). Roli mediów lokalnych w procesie przekształcania się środowisk regionalnych i lokalnych dotyczyły trzy kolejne referaty: dr hab. Andrzej Kracher (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) scharakteryzował „Zmiany w krajobrazie medialnym woj. opolskiego jako środowiska wielokulturowego”, dr Bogusława Dobek-Ostrowska (UWr) przedstawiła „Udział lokalnych środków przekazu w życiu politycznym gminy

i miasta (*casus Wrocławia*”), natomiast mgr Adam Szynol (UWr.) zajął się aktualną sytuacją (dodajmy: bardzo trudną) pięciu dzienników dolnośląskich, obszernie dokumentując niemal każdy z omawianych wątków („Stan obecny dolnośląskiej prasy codziennej, tendencje przemian i prognozy jej rozwoju”). Z kolei wielce skomplikowaną sytuację rynkową prasy wielkopolskiej przedstawił doc. dr Jan Załubski (UAM), dając temu wyraz już w tytule referatu, „Wielkopolskie media — więcej obaw niż nadziei”. Jedyne referat o prasie lokalnej północnej Polski przedstawiła dr Joanna Szydłowska z olsztyńskiego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego („Szczycieńska prasa lokalna w dobie transformacji: od «Kurka Mazurskiego» do «Naszego Mazura»”). Dwa ostatnie referaty dotyczyły — powiedzmy najogólniej — obecności Kościoła katolickiego w mediach: mgr Mariusz Banach (KUL) scharakteryzował i ocenił dynamicznie rozwijającą się prasę parafialną, podkreślając zwłaszcza jej funkcję integracyjną („Prasa parafialna środkiem komunikacji wielkomiejskiej społeczności lokalnej”), natomiast ks. mgr Marcin Brzeziński (KUL) przedstawił „Obraz Ojca Świętego Jana Pawła II w polskiej prasie codziennej w czasie Jego pielgrzymek do Ojczyzny”, ograniczając się jednak tylko do „Życia Warszawy”, które po roku 1990 stopniowo zmieniało swój zasięg, stając się *de facto* dziennikiem lokalnym.

Z przedstawionych referatów i z dyskusji w tej sekcji wynika jednoznacznie, że w latach dziewięćdziesiątych czasopisma lokalne stały się osobnym typem prasy, odgrywającym coraz ważniejszą rolę w procesie demokratyzacji życia społecznego, mobilizowania opinii publicznej na poziomie regionalnym i lokalnym, integrowania rozmaitych kręgów i grup społecznych w miastach, gminach, powiatach itd. Media lokalne borykają się jednak z wieloma trudnościami (m.in. finansowymi, organizacyjnymi, kadrowymi), które obecnie i w przyszłości mogą ich znaczenie wydatnie ograniczyć, a w skrajnym przypadku — nawet uniemożliwić ich istnienie.

W sekcji II („Elektroniczne środki przekazu w Polsce”), obradującej pod przewodnictwem dra hab. Michała Gajlewicza, przedstawiono 8 referatów. Autorzy czterech z nich zajęli się praktycznymi problemami funkcjonowania nadawców radiowych, zarówno w skali ogólnokrajowej, jak i lokalnej: ks. mgr Bogusz Lewandowski (KUL) przedstawił aktualną strukturę i zasady działalności radiostacji katolickich („Rozwój radiofonii katolickiej w Polsce”), dr Wiesław Koński (Bydgoska Akademia Pedagogiczna) omówił problemy coraz ostrzejszej rywalizacji o reklamodawców i słuchaczy, nierzadko rodzącej poważne konflikty między małymi nadawcami lokalnymi („Walka o słuchacza na przykładzie płockich rozgłośni lokalnych”); natomiast ogólną charakterystykę i ocenę sytuacji regionalnych mediów elektronicznych przedstawiły: mgr Lidia Pokrzycka z UMCS („Lubelskie media elektroniczne — teraźniejszość i perspektywy”) oraz mgr Maria Gmerek-Rajchel z UWr. („Lokalne radio w Polsce”).

Kolejne cztery referaty dotyczyły telewizji, przy czym autorzy trzech traktowali to medium jako ogólnokrajowe: prof. dr hab. Jerzy Olędzki (UW) przedsta-

wił zalety i wady Teleuniwersytetu, prowadzonego przez Polsat, widząc w tej inicjatywie cenne uzupełnienie tradycyjnych form kształcenia, zwłaszcza podyplomowego („Perspektywy kształcenia na odległość w telewizji cyfrowej — Teleuniwersytet Telewizji Polsat”), dr Danuta Piontek (UAM) zajęła się analizą i oceną udziału telewizji publicznej w odzwierciedlaniu i kreowaniu opinii społecznej w zakresie aktualnych spraw politycznych („Telewizja publiczna a debata polityczna w Polsce”), zaś mgr Małgorzata Gruchała (KUL) przedstawiła cele, zakres i formy działalności powstałego w roku 1994 Stowarzyszenia Ochrony Radiosłuchacza i Telewidza oraz innych, katolickich organizacji i ruchów społecznych, broniących interesów odbiorców mediów („Organizacje samoobrony telewidzów w Polsce”). Natomiast mgr Katarzyna Konarska (UWr.) scharakteryzowała i oceniła programy mediów wrocławskich, zwłaszcza TV Echo („Rola mediów lokalnych w procesie demokratyzacji społeczeństwa polskiego — na przykładzie wrocławskich stacji telewizyjnych”).

W sekcji III („Problemy zawodowe dziennikarzy”), której przewodniczyła dr hab. Ewa Stasiak-Jazukiewicz, przedstawiono 7 referatów, poświęconych różnym aspektom wykonywania zawodu dziennikarskiego w warunkach transformacji systemu medialnego. Autorzy trzech referatów zajęli się wybranymi problemami profesji dziennikarskiej, mając na uwadze całe środowisko dziennikarskie: dr Tadeusz Kononiuk (ID) omówił główne wyznaczniki zawodu dziennikarskiego („Zawodowstwo w dziennikarstwie”), dr Wiesław Sonczyk (ID) przedstawił strukturę i ważniejsze problemy nurtujące środowisko dziennikarskie w latach dziewięćdziesiątych („Zawód dziennikarski w kontekście transformacji polskiego systemu medialnego 1990–2000”), natomiast dr Marzena Bańska (UAM) przeanalizowała możliwości i faktyczną rolę dziennikarzy jako tzw. grupy nacisku („Dziennikarze jako lobbyści”). Z kolei prof. dr hab. Wiktor Pepliński (UG) scharakteryzował gdańskie środowisko dziennikarzy, wskazując zarówno na zmiany pozytywne (zainicjowane przez samych dziennikarzy), jak i na zagrożenia dla prestiżu i kondycji tej grupy zawodowej, zwłaszcza pracowników pism lokalnych („Zmiany w modelu funkcjonowania zawodu dziennikarskiego po 1989 r. — na przykładzie gdańskiego środowiska prasowego”).

Ciekawych i ważnych problemów współczesnego środowiska dziennikarskiego dotyczyły też referaty prof. dr hab. Zofii Sokół z kieleckiej Akademii Świętokrzyskiej („Środowisko dziennikarskie prasy kobiecej”) i dr Katarzyny Pokornej-Ignatowicz z UJ („Problemy środowiska dziennikarskiego u progu XXI w. na łamach miesięcznika «Press»”). Duże zainteresowanie wzbudził rzeczowy i oparty na wynikach analizy programów szkolnych krytyczny referat przygotowany przez doktorantkę w ID, mgr Agnieszkę Dmowską („Bierni odbiorcy czy przyszli współtwórcy społeczeństwa informacyjnego — wiedza o mediach w polskich programach szkolnych”).

Dyskusja w tej sekcji przekształciła się w swoisty rejestr zarzutów formułowanych pod adresem dziennikarzy i właścicieli mediów. Zwrócono uwagę

m.in. na silne zróżnicowanie wewnętrzne środowiska i — w konsekwencji — brak solidarności grupowej, brak sprawnego samorządu zawodowego (mimo istnienia kilku organizacji o charakterze cechowym), nieprzestrzeganie elementarnych zasad etyki (choć w każdej większej redakcji formalnie obowiązują rozmaite kodeksy etyczne), uzależnienie (żeby nie powiedzieć ubezwłasnowolnienie) dziennikarzy od reklamodawców, rozpowszechniającą się modę na „bycie gwiazdą” za wszelką cenę itd. Krytycznie oceniono też poziom szkolnictwa dziennikarskiego, zwłaszcza programy uczelni prywatnych, którym bardziej chodzi o uzyskanie tzw. szybkich pieniędzy niż o rzetelne przygotowanie kandydatów do zawodu.

W sekcji IV (nt. „Przyszłość nowych mediów w Polsce”), którą prowadził dr hab. Tadeusz Kowalski, wygłoszono 6 referatów. Autorzy trzech z nich zajęli się konkretnymi problemami dotyczącymi wykorzystania nowych mediów oraz konsekwencjami ich upowszechnienia: prof. dr hab. Wiesław Dudek (UŚ) przedstawił możliwości zastosowania nowych mediów w procesie nauczania („Nowe media a perspektywy transformacji kształcenia na poziomie akademickim”), mgr Anna Sugier-Szerega (KUL) scharakteryzowała „Rolę mediów w tworzeniu kultury globalnej”, a dr Jędrzej Skrzypczak (UAM) omówił „Wybrane problemy prawne platform cyfrowych”. Natomiast pozostałe referaty dotyczyły różnych aspektów funkcjonowania Internetu; przedstawili je: dr Zbigniew Bauer z krakowskiej AP („Żadnych złudzeń, panowie — czyli: portale internetowe w Polsce”), mgr Marcin Habryń i mgr Marcin Matuzik z Instytutu Nauk Społecznych AGH („Przyszłość usług medialnych w Internecie”) oraz mgr Inga Oleksiuk z ID WDiNP UW („Prawno-autorskie aspekty dziennikarstwa internetowego”).

Dyskusja koncentrowała się wokół przyszłości Internetu w naszym kraju, a także społecznych konsekwencji upowszechnienia i możliwych zastosowań tego medium. Podkreślono też, że następuje coraz szybsza ewolucja roli tradycyjnych i nowych mediów, generując w rezultacie nowe zjawiska, nie zawsze możliwe do przewidzenia i nie zawsze korzystne ze społecznego punktu widzenia. Często zaskakują one również środowisko dziennikarskie.

W drugim dniu konferencji obradom plenarnym przewodniczył wicedyrektor Instytutu Dziennikarstwa WDiNP — prof. dr hab. Marek Jabłonowski. Referaty wygłosili kolejno: prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas z UJ („Opinia publiczna społeczeństwa polskiego w procesie zmiany”), prof. dr hab. Tomasz Mielczarek z Akademii Świętokrzyskiej („Telewizja w Polsce. Bilans lat dziewięćdziesiątych”), dr Krystyna Doktorowicz z UŚ („Polski model telewizji publicznej wobec korzyści i zagrożeń społeczeństwa informacyjnego”) i dr Ryszard Filas z UJ („Polacy jako czytelnicy prasy na przełomie wieków: stan obecny i perspektywy, w świetle badań OBP UJ i tendencji światowych”).

W dyskusji podkreślano m.in., że proces transformacji polskich mediów rozwija się w rozmaitych kierunkach, ujawniając rozmaite zagrożenia i powodując trudne do przewidzenia koszty społeczne. Stąd konieczność prowadzenia rzetelnych, systematycznych i metodologicznie poprawnych badań empirycz-

nych, nakierowanych na zbadanie działalności samych mediów oraz poznanie reakcji społeczeństwa. Takiego celu nie mają bowiem sondaże i analizy o charakterze komercyjnym, prowadzone przez wiele prywatnych instytutów badań opinii publicznej.

Podsumowując dwudniowe obrady, dr hab. Janusz Adamowski podkreślił, że konferencja pokazała nie tylko ogromne zainteresowanie tematyką medialną ze strony przedstawicieli różnych uczelni i środowisk, ale także przyczyniła się do integracji środowiska i umożliwiła wzajemne poznanie się, zwłaszcza gdy chodzi o doktorantów i młodych medioznawców. W nieodległej przyszłości to oni podejmą trud dalszego badania polskich mediów. Konferencja stanowiła też forum wymiany doświadczeń w zakresie metodologii badań nad mediami, co jest tym cenniejsze, że problematyka funkcjonowania mediów nie zawsze jest doceniana jako przedmiot badań naukowych przez przedstawicieli innych, tradycyjnych dyscyplin humanistycznych, nie uznających medioznawstwa jako osobnej dyscypliny.

Dziękując uczestnikom konferencji, referentom i dyskutantom dyrektor Instytutu Dziennikarstwa zapowiedział, że wszystkie przedstawione referaty zostaną opublikowane w osobnej książce lub na łamach „Studiów Medioznawczych”.